Független művelődési és helytörténeti havilap
XXIV. évfolyam 3. (685.) szám, 2018. március 15. – csütörtök

HÉTFALU

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, dr. Kovács Lehel István

• Szervezők

Meghívó

A tömösi emlékmű őrei: a Zajzoni Rab István Középiskola, valamint partnerei: a Romániai Magyar Demokrata Szövetség négyfalusi szervezete, a Barcasági Csángó Alapítvány és a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság meghívja Önt egy kiemelkedő eseményre!

„Azóta e völgy arcképe is megváltozott. A csaták zaja, a harci kürtök riadása elnémult, helyette a gőzmozdony sípja, a vágtató vonat robogása hangzik át e bérceken. A háború átka helyett a béke áldása. – Itt ez az oszlop zajos idők, fényes, de fájó dolgok emléke, – amott a vasút, a béke vívmányai, haladás, gyarapodás jelvénye! – két ellentétes eredet: harcból, békéből… Egyik az erkölcsi érzet, a másik anyagi érdekek szülötte, és mily szépen illenek egymás mellé, s mint emelik kölcsönösen egymást, képviselve egyúttal egyik a szépet, másik a hasznost… Így hozzon minket is az idők megváltozott szelleme egymás mellé, vértanúink kiengesztelt szellemei legyenek köztünk a közvetítők, mert amiért küzdöttek, nagyobbára megvan, s ami még nincs, az is meg fog lenni, mert meg kell lenni, amint azt megérdemeljük.” (Éjszaki Károly korabeli avató beszédéből)

Az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulójának az ünneplésekor az agyagfalvi nemzetgyűlés mintáját követtük, most a 170. évfordulón a tömösi honvédemlék 1881. szeptember 25-i avatóünnepségét. Az akkori avató ünnepség mintája szerint szervezzük az idénit.

(A hitelességet korabeli dokumentumok szavatolják.)

Az időn átívelő műsorrend március 15-én 14 órától a tömösi emlékműnél:

1. Szózat (a dalárdák)
2. Éjszaki Károly ünnepi beszéde (rövidített változat)
3. Az emlékmű leleplezése
4. Koszorúzás
5. Jánó Lajos brassói tanító alkalmi ódája
6. A szoborállítás története (Éjszaki Károly rövidített beszéde)
7. Az emlékmű átadása
8. Brassó korabeli polgármesterének fogadó beszéde
9. Rákóczi-induló

Kérjük, kapcsolódjon be a közös ünneplésbe, s zászlójuk alatt segítsenek méltóképpen ünnepelni az idéni március 15-ét!

• A ZRI DT nevében: Székely Anna-Zsófia (XII. osztály)

Forradalmi mozGóverseny

Immár VI. alkalommal szervezte meg a Zajzoni Rab István Középiskola Diáktanácsa a hagyományossá vált **Március15-4falu** nevű mozgóversenyt. Sikeresnek könyvelhető el, hiszen Brassó és Kovászna megyéből átlagosan 150 V-XII-es diák vett részt.

*

Sokan megkérdezhetik, hogy miből is áll ez a verseny. Ez az 1848-as forradalom helyi eseményeiről és személyiségeiről szóló vetélkedő, melynek célja ezek ismertetése a magyar diákok körében. Viszont nem a sablonos „beülünk az osztályterembe és megoldunk egy feladatlapot” fajta verseny ez, hanem annál sokkal több. Nem csak a versenyzők tudását mérjük fel, hanem a kreativitásukat is, így a feladatlap mellett számos érdekes feladatpont is volt, melyeket különböző helyszíneken kellett megoldani. Ezek közé sorolnám az íjazást, az *Éljen a magyar szabadság!*-ot (escaperoom – kiszabadulós szoba), a *Szólj okosat!* (szómagyarázó), *Minden magyar ismeri*-t (LogoQuiz), a *kahoot!*-ot (virtuális quiz), a *BrainBox*-ot (kérdéses memória játék), az élőszobrot, a korabeli öltözetek rekonstruálását baba méretű sablonokon, valamint az *XYZ*-t (koordinációs gyakorlat). A legügyesebbek az V-VIII-os kategóriában a *Bábel* csapat a brassói 15-ös Általános Iskolából (Mátyás Zsófia, Ferencz-Nagy Attila, Szentpáli Júlia-Rebeka, Zakariás Hanna, Kiss Adrienn) bizonyult és a IX-XII-esek közül a *Mikósokk* csapat a szentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumból (Vargyas Szilamér, Bálint Gergely, Lukács Leonárd, Márk Henrietta).

*

Köszönjük szépen szponzorainknak a támogatást, melyek nélkül nem jöhetett volna létre a verseny: Duotrac SRL, Scriptoria Print, Timega Design SRL, Sc. Yurta Prod SRL, Fényes Vendéglő, MoonWork KFT, Paprika bolt, Renáta Panzió. De ugyanakkor hálával tartozunk tanárainknak, akik besegítettek a szervezésben, valamint a Tömösi Emlékmű Őreinek is.

Idén a mozgóverseny azért is különlegesebb volt, mert az Örökségünk Őrei program keretei között a Négyfalusi Őrök is bekapcsolódtak, hogy az örökbe fogadott Tömösi Emlékművet népszerűsítsék. Javaslatukra a feladatok nagy részéből visszaköszönt Bem József tábornok, Kiss Sándor ezredes, a tömösi csaták története vagy akár Sükösd Sámuel emlékiratai is.

*

A VI. Március15-4falu volt egyben az utolsó ehhez a témához kapcsolódó verseny, de nem kell búslakodni, mert a vetélkedő folytatódik, csak más néven: Október23-4falu, mely az 1956-os forradalom eseményeire fekteti a hangsúlyt és amelyet már most ősszel megszervez a Diáktanács. Szeretettel várjuk arra is a tanulókat!

Március15-4falu

Történelemmel átitatott mozgóverseny.

Mintegy 150 Brassó és Kovászna megyei tanuló mérte össze tudását, erejét, intelligenciáját, problémamegoldó készségét 2018. március 10-én Négyfaluban.

Számos próba, meglepetés várta a résztvevőket, de az ajándékok és díjak sem maradtak el.

Az Örökségünk Őrei, a Négyfalusi Őrök külön színfoltját képezték a versenynek.

Hajrá, ZRIK DT! eZRIvel előre!!!

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• KISS-ISTÓK BETTINA (3. OSZTÁLY), I. DÍJ

HONVÉD VOLTAM A ’49-ES TÖMÖSI CSATÁBAN

Drága kicsi unokáim, üljetek ide körém. Hadd meséljem el nektek, milyen volt, mikor mi a tömösi csatában a muszkák ellen harcoltunk.

1849 tavasza volt, mikor besoroztak honvédnek. Brassóba kerültem, ahol Kiss Sándor huszár ezredes volt a parancsnokunk. Júniusban éppen a predeáli szorosnál védtük a határt, hét Gábor Áron-féle ágyúnk is volt. Kétszer visszavertük a cári csapatokat, de harmadszor az oroszok hátulról támadtak meg és elvesztettük a csatát. Egy muszka felém dobott egy kézigránátot és a többire már nem emlékszem.

A kórházi ágyon tértem magamhoz, a fejem be volt kötve es egy orvos azt mondta, hogy elveszítettem a szemem világát. A társaim az életüket veszítették el, Kiss Sándor is hősi halált halt. Otthon várt nagyanyátok, aki nagyon örvendett, hogy ha sebesülten is, de hazatértem.

Azt hallottam, hogy azon a helyen, ahol mi harcoltunk, egy szép emlékművet állítottak azok emlékére, akik életüket adták a hazáért.

– Nagyapó, te sírsz?

– Nem, bogárkám, csak muslica ment a szemembe. Na, gyorsan lefekvés, megvolt az esti mese!

ZAJLANAK A MOZGÓVERSENY PRÓBÁI.

• VERES EMESE-GYÖNGYVÉR

„NEM LESZ IDÉN HÍMES TOJÁS”

Mielőtt még kedves olvasóim megijednének, gyorsan előrebocsátom, hogy egykor, még 1916-ban a háború gázolt át ezen az ősi népszokáson. Abban az évben a következő rendelet jelent meg: *„a m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:*

A tyúktojásnak a húsvéti ünnepek alkalmából szokásos festése vagy hasonló kikészítése, továbbá az ily festett vagy kikészített tyúktojásnak forgalomba hozatala az egész ország területén tilos. Aki a jelen rendelet rendelkezését vagy a hatóságnak a jelen rendelet alapján kibocsátott rendelkezését megszegi, az, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A rendelet hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki. Gróf Tisza István, m. kir. miniszterelnök.”

*

Korunk néprajzkutatója (jelen esetben a cikk írója) – meglepetéséből való felocsúdása után – örömmel fedezi fel e rövid törvényben is az egykori közösségi viszonyokat. Jelen esetben azt, hogy a múlt század elején is voltak asszonyok, akik a tojásokat azért festették, írták, hogy eladják őket, és voltak olyanok, akik inkább pénzt adtak érte, mintsem hogy fáradjanak a megfestésükkel. További forrásokat, kutatónk már csak az akkori sajtóban találhat, hiszen kinek a nagyanyja, dédnagyanyja tartotta volna fontosnak, hogy éppen erről az „aprócska” tényről meséljen unokáinak. Ekkor következett a második meglepetés.

A Brassói Lapokban figyeltem fel először a tojások festésének tiltására. A szerző nem részletezte a rendeletet. Következő évben az újság ismét emlékeztetett arra, hogy a rendelet érvényes. Reménykedtem abban, hogy ha már Az Est a kor egyik legnagyobb példányszámú lapja volt, nem elégszik meg csupán a tiltórendelet ismertetésével. Többször kellett átlapoznom az április eleji lapszámokat, hogy felfedezzem a hírek rovatban megbúvó néhány soros közleményt. Következett hát Az Újság. A rendelet érvénybe lépésének másnapján, még kevesebb szóval hozta az olvasók tudtára a tiltást, mint konkurens laptársa. Ám másnap jött a nosztalgia, a számunkra értékes szokásleírás. *„Miket evett meg előlünk a háború?”* – kérdi a szerző. – *„Megette előlünk a fehér kenyeret, megette a zsemlyét, a kiflit, felhabzsolta a tejszínt, megette a habos tortákat, és most készül megenni a délutáni ozsonnakávénkat. Hetenként két napon a húst eszi el előlünk a háború, másik két napon a drágaság veszi ki a szánkból. Eb, aki bánja. Semmi se hiányzik, semmi se fáj. De tudja Isten, a húsvéti tojás, a szép börzsönyös, alkörmös, piros tojást mégis nagyon sajnálom. Anélkül, hogy az okát pontosan ismernök, bizonyosra lehet venni, hogy a váratlan rendelkezésnek komoly és alapos oka van. alighanem nincs elegendő tojás, vagy ha van, bizonyosan fontosabb célokra kell, mint hogy a gyerekek »kocósdit« vagy »topázást« játszanak velük. (A kocósdi, amikor a gyerekek összeverik a két piros tojás hegyét, amelyiké betörik, az vesztett. A topázásnál krajcárral dobnak a tojásra, ha beszakad, a dobóé a tojás, ha lepattan, a tojásosé a krajcár). Valami oka van a piros tojás tilalmának is. Valami komoly, becsületes oka. Nem hiába foglalkoznak ilyen nagy időkben ilyen kicsi dolgokkal. Mégis kár, nagy kár azért a szép poézisért, ami a piros tojás körül csillog. Szép gyerekkorunk, nagy örömeink, - de sajnálom, hogy a mai gyerekeknek nem jut belőle. Hogy kiöltöztünk húsvétra. Hogy szaladgáltunk a tüllel bekötözött rózsavizes üvegekkel házról-házra. Hogy locsoltuk a sivítozó fehérnépeket, a menekülő leánykákat. S hogy örültünk a szép hímes tojásnak, ami a locsolás törvényes jutalma volt. Délután aztán összeült a nagy gyerekparlament. Az volta a legtekintélyesebb, aki a legtöbb tojást gyűjtötte össze. És mindenik tojásnak története volt. A mi akkori hitünk szerint roppant érdekes története. A végin aztán megettük a piros tojásokat. Éppen úgy, mintha nem lett volna alkörmössel befestve.”*

*

Abban az évben elveszett a poézis. Nem csillogtak a tojások, s ki tudja, locsolni elmentek-e a legénykék. Mert a nagy legények, az apák a fronton harcoltak a későbbi boldog húsvétok reményében.

Ma senki sem tiltja a tojások „kikészítését”, árulását. A poézis mégis elvész évről-évre. A csillogást nem a szokás megszűnése űzi el: a bevásárlóközpontok idő előtti kínálata.

Készült a Magyar Kormány támogatásával

MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR Alap

• HOCHBAUER GYULA TOLMÁCSOLÁSÁBAN

EMLÉKMŰAVATÓ

Honfitársaim!

Tisztelettel köszöntjük itt a tömösi honvédemlék leleplezési ünnepségén a Magyar Mérnök- és Építész Egylet küldöttségét *(Éljenzés.)* élén Újszaki Károly államvasúti főfelügyelőt, az országos Petőfi Társaság alelnökét *(Éljenzés.)* Brassó város polgármesterét, Brennenberg urat és a városvezetés jelen levő képviseletét, öreg honvédeinket: Koós Ferenc királyi tanfelügyelőt, Jeszenszky István honvéd főhadnagyot, Otrobán Nándor honvéd hadnagyot, Krömer József honvéd főhadnagyot, tiszteletes Borcsa Mihály honvéd tizedest, Bartha Károly honvéd őrmestert, Bitay Sándor huszár őrmestert, Miklós György nemzetőr századost, Veres Sándor huszárhadnagyot, Szemerjay Károly honvéd hadnagyot, Kelemen György honvédet; nagytiszteletű papjainkat, tanítóinkat, a diákokat, a vidéki és a városi szervezeteket!

Kérem, készüljenek a Szózat éneklésére. Figyeljenek a karnagyara. *(A karnagy kilép a talapzatra és beinti a Szózat elkezdését.)*

1. *Szózat* (közének a meghívott dalárdákkal és az összes jelenlevővel)

Felkérjük Újszaki Károly urat, tartsa meg ünnepi beszédét.

2. Újszaki Károly – Első beszéd:

Honfitársaim!

Kegyeletes ünnep hozott össze minket, hogy hősök emlékének áldozzunk, hősökének, kik a hazánkért, szabadságunkért áldozták életüket.

Szerény ez a mi ünnepünk, magánjellegű, alig több családi ünnepnél, de azért mégis nemzeti, mert történelmünk egyik legfényesebb epizódját tartja tárgyul, melynek bajnokai a haza elismerését kivívták és háláját kötelezővé tették, emléküket pedig történetírásunkban megörökítették.

Hazánk szentelt földén állunk most, itt haltak meg a halhatatlanok. […]

E völgy hőseinek emléke zavarba hozza érzésünket, bánatra és örömre gerjeszt egyszerre: bánatra a hősök elveszte és örömre a hősök dicsősége.

Időben keletkeznek a történelmi nevek, úgy személyeké, mint helyeké. A történelem igazságot szolgáltat, dicsőít vagy elítél; – s így a jó név után oda írja a kiérdemelt jutalmat, megkoszorúzza, dicsfénnyel övezi azt, szóval a hősnek a feláldozásért ad jó hírt, nagy nevet.

De hát mi a névtelen hősök jutalma? Kiket százával, ezrével csak egy szó által lehet megnevezni? Thermopyle, Marathon, Platea, Tömösi-szoros?! Pedig e hősök a fénylő csillagok a történelem egén.

Mivé válnék hazánk története nélkülük, mivé, ha abba Szigetvár, Eger, Drégely, Kőszeg, Tömös kiragyogó, kimagasodó betűkkel beírva nem volnának?!

A történelem tükör, amelyben egy nép saját nagyságát vagy törpeségét látja.

Ebbe vannak feljegyezve a nemzet csendes és zajos napjai, feljegyezve tételeményei, melyeket csendes, melyeket zajos napjain vitt véghez, feljegyezve győzelmei, bukásai. E tételemények azok, melyek nagysága vagy törpesége feltételeit alkotják.

De lehet nemzet bukva is nagy és viszont győzve is törpe. A mi leverőnk a zsarnokság szegődött poroszlója, az úgynevezett északi kolosz, az orosz, ez hömpölygött be a völgyön sáskaszerű gomolyokban és borította el görgetegszerű sokaságával, és nyomta agyon a szent ügy bajnokát.

De nemcsak itt e helyen, hazánk minden pontján, hol a vitézség az erőszakot szétzúzta, betört fergetegként, és elözönlötte hazánk földét, népjogon gázolva a szolgahad, hogy a zsenge szabadságot csirájában kiirtani segítse. Hogy történhetett ez meg?

33 évvel ezelőtt vette kezdetét a nagy ügy. Mint egy test egy lélek állt fel nemzetünk sértett jogai védelmére. Nehéz előzmények után, kettőzött erővel tömörülve homlokot fordított az ellennek, nemcsak megállította, hanem győzelemről ment győzelemre. Fényes, dicső napokra virradt az ég boltja is, hazánk fölött óriási diadalívvé alakult.

Küzdelmünk élén férfiak álltak, kik egyetértve intézték a nagy ügyet és vitték közel a sikerhez. Semmiből elővarázsolt eszközökkel, harctudatlan néppel, mely csak a tollat vagy ekeszarvát tudta forgatni, de melyből az eszme, a jog és igazság érzete, a haza és szabadság szeretete hősöket, a lelkesedés áttörhetetlen phalanxot alkotott, határt szabtak az erőszaknak. Még kis egyetértés, és nyerve van az ügy.

De, fájdalom! – midőn hazánk fénye, dicsősége a tetőpontig magasodott, beállott a válság, mely nemcsak hazánk sorsának, de embereink értékének is forduló pontját képezte. E válság határozta meg, vajon férfiaink, kik ügyeink élén állottak, nagyok-e, törpék-e?

Hogy a nagynevű férfiak, kiket saját nevükön neveznek, mert a nagyobb és kisebb teendők élén állnak, megszolgálták-e a nagy nevet? E kérdés a történetírás feladata lehet, de hogy a névtelenek, akiket csak úgy neveznek meg, hogy 800 honvéd, 400 önkéntes, megtették-e a magukét, helyt álltak-e? A névtelenség mellé mily nevet szereztek maguknak? Ezt maga a megtörtént cselekmény mondta el.

Ily ténnyel állunk szembe most, amely, amint megtörtént, elmondta maga, hogy hősök tették, nincs más nevük, csak hősök, nem is lehet más nevük, – mert a történetírás százanként, ezrenként nem említheti nagyjait, de azt igen, hogy nagyszerű tett történt itt, tette a 800 vagy 1000 honvéd, kiknek neveik egybeolvadnak a nagyszerű tettben, elenyésznek ugyan egyenként, de naggyá, emlékszerűvé alakultak ezren egy néven: a tömösi hősökén!

Közönségből főként az öreg honvédek: *Vivát! Vivát! Éljen a haza! Éljen! Éljen!*

A mai nap legünnepélyesebb pillanata következik. Felkérjük a Magyar Mérnök- és Építész Egylet küldöttségét, hogy készüljön az emlékmű leleplezésére! Kérjük a dalárda nagytiszteletű karnagyát, hogy a leleplezés kezdetének pillanatában intse be a Himnusz kezdetét. Kérjük a zászlótartókat, készüljenek a megfelelő zászlótartásra. *(A karnagy kilép a talapzatra és beinti a Himnusz elkezdését.)*

3. Az emlékmű leleplezése közben a *Himnusz* (közének a meghívott dalárdákkal és az összes jelenlevővel)

Koszorúzás következik. (Rendre be kell jelenteni a koszorúzó testületeket a következő minta szerint: A magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében a Zajzoni Rab István Középiskola koszorúz; a Brassói Magyar Dalárda nevében jogutóda, a mai Brassói Magyar Dalárda koszorúz; Brassó város nevében az RMDSZ Brassó megyei elnöke, majd az Erdélyi Magyar Néppárt megyei elnöke koszorúz; Hétfalu magyarsága nevében az RMDSZ négyfalusi szervezetének elnöke, majd a Demokrata Platform vezetője koszorúz…

4. Koszorúzás

A koszorúzás végeztével a sürgönykézbesítő tolakodik a bemondóhoz papírcsíkot lobogtatva. Enyhe taszigálódást is lehet játszani. Félhangos, de érthető erősséggel, mintha inkább a bemondóval beszélne: *Jó napot adjon az Isten! Táviratot hoztam ide címezve azzal a szigorú utasítással, hogy itt, most kell felolvasni!*

Távirat érkezett ide címezve azzal az utasítással, hogy itt, most olvassuk fel!

Felkérem Koós Ferenc királyi tanfelügyelő urat, olvassa fel a táviratot.

Tandor Ottó és Steindl Imre dísztávirata: Koós Ferenc olvassa fel

Érdemes emlékműavató Honfitársaink!

Szívünkből kívánjuk, hogy a most felavatott honvéd emlékmű örökre emlékeztessen Titeket arra, hogy „Hol áldozat nincs, nincs szabadság!”

Budapest, 1881. szeptember 25.

Aláírta: Tandor Ottó és Steindl Imre, a budapesti Országház tervezői

Közönségből: *Éljen! Éljen a haza! Éljen!*

Jánó Lajos brassói tanító erre az alkalomra szerzett ódával köszönti ünnepünket. Szaval Sipos Zsuzsa kisasszony.

5. Jánó Lajos: A tömösi honvédemlékre (részletek)

A kor számol be az erénydíjával,
S a jutalom későn, de megjelent.
Hírnevet a késő idő vesz által,
S megifjul benne üdvadó jelen.
Egy szebbvilág, hol nép s joga egyenlő
Vér s könny árán nyer biztos alapot.
Meghozá áldásit távol jövendő,
Mert buzgóság munkált, alkotott.

Egy nemzedék dicső példája mellett
Veszen a honfi tűz újabb erőt.
Magasba tör a vágy s igazlehelet.
S bámult leend ember, világ előtt.
Nagyjait becsülni el nem feledte,
Kit szebb jövő reménye bíztatott;
S ha sors vihara zúgott el felette,
Hit s bizalom védőül álla ott.
[...]

Közönség *(Taps. Zászlólengetés.)*

Újszaki Károly úr fog beszélni az emlékmű keletkezésének történetéről.

6. Újszaki Károly: Második beszéd:

Honfitársaim!

E honvédemlék történetével még tartozom.

Hogyan terem az ily ige és hogyan lesz testté?

Az értelmi és erkölcsi érzetek megnyilvánulásai folytán.

E völgy a természet adta szépségeivel bennünket körülfog, ez történelmi talaj, melyen egy örökemlékű tény végbement, színhelye egy vértanúsági legendának, kell tehát, hogy az emlékoltárnak színhelye is ez legyen, és búcsújárója az igaz hitű és kegyeletes honfiasságnak.

A történelmi hely hatást kelt: ha rálépünk, elfogultság lep el bennünket, felkelti érdeklődésünket, emlékezetünket felújítja, suttog, beszél elragadó dolgokat, mythosszerű bűvkörbe vonva bennünket. Ez a hatás vett erőt rajtunk.

Ember tulajdonsága, hogy ilyen hatások ellen erőtlen. A hála és kegyelet érzése ösztönzi az embert arra, hogy a nagy történelmi tények emlékezetét még külön emlék által is megörökítse.

Így keletkeznek a műemlékek.

Az emléknek, amelyet ma adunk át a nyilvánosságnak, teljesen azonos a fogantatása. Története igen egyszerű: a Magyar Mérnök- és Építész Egylet első vándorgyűlését tartotta Kolozsvárott, és ezzel kapcsolatban kirándulást rendezett Brassóba és a tömösi szorosba, illetőleg az itt épülő vasútra. Ez 1879 évi szeptember 9-én történt.

A tájék megragadó szépsége és a hősi esemény, melynek a színhelye volt, lelkesítőleg hatott egyesületünk tagjaira. A határszélen élvezett lakoma alkalmával, a lappangó intencióknak mintegy zsilipet nyitva, az egyesület titkára, Schwarczel Sándor műegyetemi tanár áldomásképpen indítványozta, hogy a magyarsánc hősei emlékezetére az egyesület emlékkövet állítson; az ige nyomban testté lőn. Sortűzként lobbant fel a kegyelet lángja, – kebléhez kapott mindenki – de ez már prózai dolog, hogy tárcáját elővegye, mert a tagok az indítványt „kézzel fogható” lelkesedéssel fogadták, és a nyomban, a helyszínen megindított gyűjtés 400 forintot eredményezett; a kirándulási pénztár maradványát is e célra engedték át, és azonnal 600 forintnyi összeg állott az egyesület rendelkezésére.

Ugyancsak akkorHofhauser Lajos, budai építész, egyletünk alapító tagja felajánlotta, hogy a műhöz szükséges faragott köveket ingyen fogja egyesületünk rendelkezésére bocsátani. Ezzel már az emlék felállítása biztosítva lett. 1880. április 12-én szakosztályunk ülése elfogadta Hofhauser Antal emlékműtervét. Két hét múlva megérkezett Brassó város tanácsának építési engedélye. A MÁV igazgatósága vállalta, hogy a Budai műhelyben kifaragott köveket bérmentesen szállítja Budapestről Derestyébe. Innen Korrel János brassói vállalkozó szállította a helyszínre az emlékmű elemeit. A mű felállítását a tervező Hofhauser Antal vezette.

A most olvasható feliratot az egyesületi elnökség szövegezte meg. […]

És most, midőn a Tömösi-szoros – magyar sánc – hőseinek emlékoszlopát a nyilvánosságnak átengedtük, hogy e műemlék a jelenkor kegyeletének jelvényeként, a jövő kor számára pedig hazafias áldozatok példájaként fennállhasson: gondozásáról, fenntartásáról kell intézkednünk. Brassó szabad királyi város közönsége már a mű létesítésekor nagylelkűsége tanúságát adta. Ez buzdít arra bennünket, hogy gondozása iránt reá hivatkozzunk; méltóbb és illetékesebb kezek azt át nem vehetnék.

Egyesületünk nevében kérem fel ünnepélyesen a ns. várost ezen áldozatra; és a műemléket ezennel a ns. város képviseletében jelen levő tekintetes polgármester úrnak a Magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében ezennel átszolgáltatom. […]

Bevégezve ekképp ünnepi szertartásunkat, búcsút veszünk e helytől, hová búcsút járni jelentünk meg; vegyünk búcsút a vértanuktól is, kiket e hely szentjeivé avattunk.

Azóta egy nemzedéknyi idő járt le. Végre leverve is győztünk. Sok minden megváltozott, kik akkor fegyverben álltunk szemközt egymással, most mint barátok, testvérek ülünk egymás mellett. Az idő a fájdalmakat szűnteti, kiengeszteli az ellenséges kedélyeket, békében tudunk már együtt lenni, kiknek sorsuk is az, hogy örökké együtt legyenek, ott, hol együtt élniök, halniok kell.

Azóta e völgy arcképe is megváltozott. A csaták zaja, a harci kürtök riadása elnémult, helyette a gőzmozdony sípja, a vágtató vonat robogása hangzik át e bérceken. A háború átka helyett a béke áldása. – Itt ez az oszlop zajos idők, fényes, de fájó dolgok emléke, – amott a vasút, a béke vívmányai, haladás, gyarapodás jelvénye! – két ellentétes eredet: harcból, békéből… Egyik az erkölcsi érzet, a másik anyagi érdekek szülötte, és mily szépen illenek egymás mellé, s mint emelik kölcsönösen egymást, képviselve egyúttal egyik a szépet, másik a hasznost… Így hozzon minket is az idők megváltozott szelleme egymás mellé, vértanúink kiengesztelt szellemei legyenek köztünk a közvetítők, mert amiért küzdöttek, nagyobbára megvan, s ami még nincs, az is meg fog lenni, mert meg kell lenni, amint azt megérdemeljük.

(Folytatása a 4. oldalon.)

* KIADJA A HÉTFALUSI MAGYAR MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• Veres Emese-Gyöngyvér

Egy trágár húsvéti népszokás Hétfaluban

Brassói Lapok, 1914. április 16.:

„Van Hétfaluban – s annak is meghatározhatatlanul két-három községében – egy ősrégi húsvéti szokás, az ú.n. kukázás. Ez röviden abból áll, hogy a községnek néhány züllött legénye felöltözik férfi és női öltözetbe, arcukra maszkot raknak, s karonfogva végig sétálnak az utcán, bemennek minden házba s pálinkát és tojást kérnek a ház gazdájától, mikor aztán kissé becsípnek, megállnak az utcákon s nagy néptömeg s csődület jelenlétében a legocsmányabb közszemérem elleni kihágásokat követik el, valósággal lelke mélyéig megbotránkoztatva a járókelőket. Ez az ú.n. húsvéti kukázás, mely mindig és kizárólag húsvét második napján elevenedik fel, már jó előre rettegésben tartva az ünneplő nép miveltebb elemeit.

Már kora reggel száll a hír szájról-szájra: járnak a kukák. S tényleg, mint valami rossz szellemek, hol itt, hol amott bukkannak fel. Hol egy kapuból rohannak ki, hol egy kerten átugorva hirtelen az ember előtt teremnek, s valami undorító cselekedet elkövetése után – tova száguldanak. Ha ilyenkor kimegy az utcára az ember szemlét tartani, csodálkozva látja, hogy minden kapuban ketten, hárman állanak, gyerekek futkosnak, kiabálnak s olyan a képe a község fő és mellékutcáinak, mint mikor a szomszéd községben nagy tűz van, – holott a kukák jártak az utcán. E sorok írója ép húsvét 2-ik ünnepén egy hivatalos ügyben ment az utcán végig.

Türkös község »Malom« utcája szögleténél valami óriási lármát hall s gyermeke, ifjak és öregek rohantak arra felé. Egy kis leány kiáltja feléje: itt vannak a kukák! Mindig kíváncsi voltam a kukákra s amint az utcába bepillantok, látok egy cigány kisasszonynak felöltözött alakot, napernyőt tartva a kezében és egy eltorzított férfi személyt, aki átölelve a kisasszonyt, tántorogva bőg óriási embersokaság hahótájától és gyermekek nevetésétől kísérve. Ez a két személy azután minden elgondolható emberi ocsmányság és papirosra le nem írható disznóságok elkövetésével mulattatta a húsvéti szent ünnep dicsőségére reggel 8 órakor a nagy, a tengersok publikumot.

S míg ez történt az egyik utcában, addig egy másikban ugyancsak magáról megfeledkezett 2–3 siheder legény félig mesztelenül, félig pedig harangokkal felékesítve s az emberi rejtett testi szervek óriási mértékű utánzásával s azoknak mutogatásával gyönyörködtette a gyermekeknek kíváncsi és nagyokat mulató csoportjait.

Teljes undorodással siettem, hogy figyelmét felhívjam az illetékes tényezőknek. S dacára annak, hogy ez a megbotránkoztató kukázás már évek óta szokásban van, s annak kiirtására csak egyedül a templom szószékek erős és ostorozó prédikációi vétettek eddig igénybe, mégis a hatósági ellenőrzésnek, ami a legfontosabb kellene hogy legyen, absolute semmi nyomát nem láttuk és nem látjuk. A legkutatóbb szemmel kerestem egy csendőrjáratot, melynek ilyenkor kellene az utcákon ellenőriznie – de sehol nyomára nem találtam.

Most ünnepek után már sok haszna nincs ez írásnak. Mindazonáltal igen szükséges volna ezeket az elvetemült legényeket kinyomozni és közszemérem elleni kihágásért őket jól megbüntetni. Jövőre pedig, s reméljük, hogy e soroknak meglesz az a hatásuk, hogy feledésbe nem fogják juttatni ez ügyet – igen ajánlatos volna a községekben – már ott, ahol ez szokásban van – előzőleg kidoboltatni, hogy a kukázás a legszigorúbban eltiltatik, s egyben reméljük, úgy az egyház, mint a község szívesen tűz jutalmat ki azok számára, kik az ily kukások személyeit s azok tartózkodási helyét a hatósági ellenőrzőknek nyomban feljelentik. Egy-két csendőr őrjáratnak a húsvéti reggeli órákban való végigsétáltatása a főutcákon ily szemérmetlen szokásnak azonnali kiirtását eredményezné.

De amíg a közerkölcsiséggel a közhatóság vajmi keveset törődik – addig ez elavult állapotok megszüntetéséből nem lesz semmi."

A fenti sorokat az egykori bácsfalusi lelkész, Kiss Béla írta 1914-ben. Minden bizonnyal nem volt arról tudomása, hogy már 1818-ban egyházi statútum követelte, hogy *„az elavult szokások, melyek a jobb időszellemmel ellenkeznek, vagy épen kicsapongásokkal vagynak összekötve, 's feslettségekre adnak alkalmat, u.m. karácsonban a' Herodesjáték, húsvétban a' feresztés 's tikmonyázás (mongyolózás) 's ezekhez hasonlók mindenütt komolyan tiltassanak meg."*

A ma néprajzkutatója nagyon boldog lenne, ha legalább nyomait megtalálná az egykori karácsonyi játéknak, netán a kukázásnak. Ezek a szokások nagyon hosszú időn át túlélték az egyházi vezetés időről időre ismétlődő tiltásait, mígnem jött egy rendszer, amely időről időre az egyházat is tiltani próbálta.

Valamikor húsvét másodnapja teljes egészében a játéké volt. Apácán vízbevetőre, vagyis húsvéthétfőre virradó éjszaka a legények a leányos házak kapuit kiemelték és eldugták. Leginkább az ifjú felnőttek, az abban az évben konfirmáltak mentek kapulopni.

„Hol salugátert vesznek le, hol a kiskaput szedik le. Kellett vigyázni. Örökké hadban kellett lenni. Kiviszik a mezőre, jó távol s aztán jönnek másnap locsolni s nevetnek. Fél liter pálinkáért visszahozták." (1997: Orbán István)

„Ha a gazdának kellett, akkor elment, megkereste s visszahozta." (1997: Csere Mátyás)

„S a kapukat úgy elviszik, napok múlva kerül meg. Keresik reggel az asszonyok. Most már inkább nagy kapuk vannak, nemigen tudják elvinni. Most már inkább szénát és szalmát szemetelnek az útra a lányoknál, hogy másnap reggel kelljen sepergessenek. Trágyát visznek, egy-egy kosárral s elszórják." (1997: Gíró Róza)

„Vicc volt, hogy reggel sepergessen." (l997: Kiss Balázs)

„Szalmás csűr vót. S még a szekeret elbontották s felhordták a szalmás csűr tetejébe s esszerakták a szekeret a csűr tetejin." (1997: Gíró Róza)

Tíz évvel ezelőtt még tudtak mesélni adatközlőim. Ma nem a „szemetelést", a „bohóckodást" hiányolják, hanem azt, hogy kiürül a falu, nincsenek gyerekek, akiknek húsvéti bolondozásától hangos lehetne az egykori nagyközség.

Hétfaluban a vízbevető hétfő szokásai inkább a farsangtemetésre (Maszkába öltözött személy a nyárádgálfalvi unitáriusoknál is megjelenik: a „hamubucskás" az öntöző gyerekeket riogatja, vagy mókás jeleneteket ad elő.) emlékeztetnek: a legények *„elindultak lóháton, reggel korán és felöltöztek maszkába, különböző bundákba és a lányokhoz eljártak.*

Minden lányt megöntöztek. Legtöbben vízzel öntöztek vagy szódavízzel… Nagy kosárral jártak, akik pedig lóháton, azok tarisnyával szedték a tojást.

Egy hatalmas nagy polyvás kas, amivel az állatoknak hordták a sziénát, a szekiérre fel volt tiéve.

Amíg be nem jött a totalitárius rendszer. 58-ban volt az utolsó szokás. Mi voltunk, az én korosztályom volt az utolsó, akik ezt csináltuk, lóhátas öntözést… házról házra jártunk. Volt olyan is, hogy bekötték a lovat az udvarba, a legények felmentek az istálló fölé, hoztak le sziénát a lónak, sokáig elpacháztak ott, jesztegették a gyerekeket, mindenféle hülyeséget összemeséltek. Aztán másik iévben egy fiákert fogadtunk s azzal voltunk öntözni. Azután többet nem engedték." (1995: Benedek Petris János, Bácsfalu)

„Régebb a nővérem idejében jártak a fiúk lóháton, és akkor mentek bé az udvarokba, pénzt adtak, tojást, ez volt a szokás." (1996: Szén Jolán, Bácsfalu)

„Jártak a maszkások. Még a kamarából a szalonnát is ellopták. Szóval tartották a családot, s ketten-hárman mentek s a kamarából elvitték. Elvitték a kicsi kaput a sarkából. Vagy elvitték az ekét, vagy valamit." (1997: Barta János, Hosszúfalu-Alszeg)

A menet elengedhetetlen kelléke volt a *„kerekes kurváknak"* (A bábupár máshol a farsang tartozéka.) nevezett, kerékre szerelt bábupár, amelyet egy szekér vontatott. Bálint András helytörténész szerint ez *„egyben intő figyelmeztetés az ifjúság számára, hogy rossz magaviseletével nehogy a falu szájára kerüljön, mert a hírük úgy körbe szalad, mint amilyen gyorsan forog a kerék."*

„A kerekesleánnyal való járás már kezd divatból kimenni s még csak Türkösön és Pürkereczen tartja magát" – írta Orbán Balázs 1873-ban, ám, mint a fentiekből is kiderül, végképp csak a kommunista rendszer tiltása szüntette meg. Addig *„több rend is volt. Minden rend4 megcsinálta a maga bábuját."* (1997: Csernátfalu)

A fiatalon elhunyt egykori bácsfalusi lelkész akár meg is érhette volna az utolsó maszkás locsolást Hétfaluban. Talán születtek volna tollából másfajta leírások is, talán jólesően nyugtázta volna, hogy szeretett csángó népe számos eltévelyedése ellenére sem kárhozott el, nem fordult el evangélikus egyházától. Hiszen – ahogy a 93 éves tatrangi Barkó István mondta – *„úrvacsorát venni húsvétba, templomba járni, ez volt az embereknek a kötelességik"*. A tömérdek locsolóvers között Kiss Béla ma is hallana olyanokat, amelyekért csendőrért, netán erénycsőszért kiáltana, de hallana az ünnephez méltóakat is:

Misét keseredett Sionnak leánya,
Tedd le bánatidot Krisztusnak mátkájo,
Forduljon örömre szívednek bánatja,
Ne nyomjon el téged siralomnak hobja,
Merre mondom ámen.
(1995: Gyerkó Anna, Pürkerec)

Fénylik a fényes nap,
Szép fényességgel,
Mert király Krisztusunk
A halálnak erejét legyőzte.
Mély börtönnek ajtaját betörte,
Ez vette le rólunk
Fertelmes bűnünköt,
Ez adta fel reánk
Fényes köntösünköt. Ámen.
(1998: Muszka Tóth István, Zajzon)

RMDSZ
COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

A tojásírás a hétfalusi népművészet egyik ága, melyet nagypéteken lehet kipróbálni, elsajátítani. A kellékeket (viasz, íróka, festék) a szervezők biztosítják. Főtt vagy kifújt tojást mindenki kell hozzon. Belépő: 10 lej.

A Barcasági Csángó Alapítvány szervezésében megtartandó Tojásírás éjszakája 2018. március 30-án kezdődik 16 órakor, és tart másnap hajnalig. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

• Hochbauer Gyula

Emlékműavató

(Folytatás a 3. oldalról.)

De hogy ezt megérdemeljük, reá kell szolgálnunk hazafisággal, áldozatkészséggel, munkával; [...] minden figyelmünk a szebb és jobb jövő felé legyen, s ezért békében, szeretetben legyünk egymás mellett, testvérileg osztozzunk meg jogokon és kötelességeken, legyen közös tulajdonunk a szabadság, [...] tiszteljük nagyjainkat, a valódi érdemek, a dicsőség iránt legyünk elismerőek és hálásak, főképp pedig egyetértés és egyesülés által legyünk erősek, pártos szenvedély ne ragadjon bennünket a sárba, sem az elveszett társadalmi eszmét a semmibe, hanem a család szentélye, a társadalom egysége és az állam erős volta legyen vágyunk, törekvésünk célja, és akkor jogosan kívánhatjuk és érdemmel hangoztathatjuk, hogy éljen a haza!!!

A közönség hangja: *Éljen a haza! Éljen a haza! Éljen a haza!*

7. Felkérjük Brassó polgármesterét, Brennenberg urat, tegyen eleget az adományozók felkérésének.

8. Brennenberg: városatya fogadó beszéde: Lobenswerter Verein! Geehrte Landsmänner!

A közönség hangja: *(Morajlás főként az öreg honvédek köréből)* Magyarul is! *(A közönség köréből érkezik a mikrofonhoz egy fordító)*

Im Namen unserer Stadt bedanke ich mich recht herzlichfür das Vertrauen Ihres Vereines! Es ist ehren voll für uns, dass ein Landesverein von mehrt ausen den Mitgliedern Aufmerksamkeit und Arbeitfür die Errichtungeines Denkmals am Rande des Landeswidmet.

Tolmács: Érdemes Egyesület! Honfitársak! Hálásan köszönöm városunk nevében egyesületük bizalmát! Megtisztelő számunkra, hogy egy több ezer tagú országos egyesület figyelmet fordít, munkát áldoz egy országszéli emlékállítására.

Sie, landes- und europaweitbekannte und anerkannte Ingineure, Universitätsprofessoren und Akademiker, haben mit einer uns verehrenden Aufmerksamkeit dieses Denkmaler stellt. Es ist eine wertvolle vaterlandische Gedenkstätte, die uns an kriegerischen Zeitenerinnert.

Tolmács: Önök ország- és Európa-szerte ismert és elismert mérnökök, egyetemi tanárok, akadémikusok, akik minket megtisztelő figyelemmel létesítették ezt a kegyhelyet.

Seiesabermehr: ein Wahrzeichenzum Wohl des Friedens, der Freundschaft und des gemeinsamen Vaterlandes.

Tolmács: Ez egy értékes hazafias emlék, amely azonban háborús időkre emlékeztet. Legyen ez ennél több: a békejel képe az egyetértés, barátság és közös haza javára.

Diesbezüglich übernehme ich es mit Dankbarkeit und Freudeim Namen meiner Stadt!

Tolmácsa: Eképpen köszönettel és örömmel veszem át városom nevében!

(A csángók fészkelődnek.) A közönség nagy része: *Éljen! Éljen! Éljen!*

Avató ünnepélyünket az emlékmű állítók kérésére a Rákóczi-indulóval zárjuk. Kérem a zászlótartókat, illeszkedjenek az alkalomhoz.

9. *Rákóczi-induló*, közben zászlólengetés és éljenzés.

Éljen a haza! Éljen a haza! Éljen a haza!

*

* Szerkesztőség: RO-505600 Négyfalu, George Moroianu utca (Nagyút) 87. szám * Telefon: 0268 / 275 773 *